

ПРОБЛЕМИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

УДК 364:613

О.В. Польовик,
Хмельницький інститут
соціальних технологій
ВМУРОЛ «Україна»

Актуальним питанням сьогодення є забезпечення потреб кожної дитини та створення усіх умов для її повноцінної життєдіяльності. При цьому особливій турботі потребують діти, які мають вади психофізичного розвитку, тобто – діти-інваліди. Протягом останнього часу суспільство все частіше відмовляється від використання в побуті терміну «інвалід», замінюючи його поняттями «дитина з обмеженими можливостями» або «дитина з особливими потребами».

За статистикою в Україні налічується 135,4 тисяч дітей-інвалідів, або 120 осіб на кожні 10 тисяч дітей. Проте в Україні історично склалася така ситуація, за якої діти з особливими потребами протягом довготривалого часу залишалися поза увагою суспільства, і навіть певною мірою були ізольованими від нього, навчаючись та виховуючись в школах-інтернатах. Часто ці діти виявлялися неготовими до життя у відкритому середовищі, що аж ніяк не відповідало їхнім особливим потребам. Тому на сьогоднішній день все гостріше постає проблема навчання дітей з обмеженими можливостями в умовах масових загальноосвітніх закладів. І одним з оптимальних напрямів у вирішенні цієї проблеми виступає інтегрована освіта та інклюзивне навчання, тобто спільне навчання і виховання дітей з обмеженнями здоров'я і тих, що не мають таких обмежень, за допомогою створення додаткових умов.

Дослідженню проблем життєдіяльності дітей з особливими потребами присвячені праці багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців: Ю. Василькової, А. Колупаєвої, Т. Ілляшенко, Л. Шипіциної, Е. Данієлс та ін.

Такі науковці, як Ю. Василькова, Т. Ілляшенко, А. Колупаєва зазначають [1; 3; 4], що головною умовою дитячого благополуччя є почуття захищеності батьківською любов'ю та адекватне її сприйняття оточуючими.

Метою цієї статті є дослідження основних проблем життєдіяльності дітей з особливими потребами в сучасних умовах.

Аналіз нормативно-правової бази свідчить, що права дітей з особливими потребами на сучасному етапі закріплені в багатьох міжнародних документах таких, як: Декларація про права інвалідів, Всесвітня програма дій стосовно інвалідів, Конвенція про права дитини, Всесвітня декларація «Освіта для всіх», Стандарти правила забезпечення

рівних можливостей для інвалідів та інших, а також в нормативно-правових актах нашої держави (Конституція України, Закон України «Про освіту», Національна програма «Діти України», Закон України про «Охорону дитинства», Закон України «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам», Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» та ін.). В цих та інших нормативно-правових актах регламентовано модернізацію освітньої галузі та забезпечення усіх прав і свобод дітей з обмеженими можливостями на ведення гідного життя.

Аналіз теоретичного та практичного досвіду життєдіяльності дітей з психофізичними особливостями розвитку свідчить, що успішність розвитку дитини залежить не тільки від її матеріального благополуччя і побутових умов проживання, але й від психологічного клімату в сім'ї, в шкільному колективі та соціальному оточенні. У зв'язку з реформами політичних інститутів і демократичними перетвореннями в суспільстві на початку 90-х років ХХ ст. все більшого поширення набуває процес *інтеграції* – зусилля, спрямовані на введення дітей з особливими потребами в регулярний загальноосвітній простір та пристосування їх до вимог школи [6].

Інтегрованим навчанням в загальноосвітніх школах найближчим часом передбачається охопити значну частину дітей з особливими потребами. Однак реалізація цього проекту ускладнена багатьма факторами: проблеми, пов'язані з підготовкою (перепідготовкою) педагогічних кадрів, фахівців, а також психологічною готовністю самої дитини та її батьків до спільного навчання зі здоровими однолітками. Учителі, в класах яких навчаються діти з обмеженнями повинні не жаліти психіку дітей, а розповідати їм про страждання інших дітей та підказувати, що вони можуть зробити для них. Це допоможе здоровим дітям не страждати «психологією расизму», і в підлітковому, і в старшому віці сприймати дітей з особливими потребами як партнерів, які інколи потребують певної допомоги.

На зміну інтегрованому навчання поступово приходить усвідомлення нової загальної освітньої філософії, що передбачає пристосування шкіл до потреб самих дітей, тобто набуває поширення *інклюзивна система освіти*. Під інклюзивним підходом розуміють створення таких умов, за яких усі учні мають однаковий

доступ до освіти, однакові можливості отримати досвід, знання та подолати упереджене ставлення до тих, хто має «особливі потреби» [6].

З цього приводу варто окремо зупинитися на проблемах дітей та сімей, що їх виховують, адже не кожна родина здатна подолати усі свої страхи і переживання стосовно спільного навчання їх дітей разом зі здоровими дітьми. Звичайно, ці родини переживають чимало проблем у своєму житті і по різному їх вирішують. Часто ситуація погіршується ще й тим, що батьки залишаються на самоті зі своїми проблемами і труднощами. Нездатність батьків пристосуватися до особливих потреб своїх дітей іноді призводить до відмови від них або ж до жорстокого поводження з ними. Тому, такі сім'ї потребують великої уваги і піклування як з боку держави, так і з боку закладу освіти, де навчається дитина з особливими потребами.

Зрозуміло, що не існує чітких правил поводження з дитиною, яка має вади розвитку, та все ж таки батьки можуть отримати навички навчально-виховної роботи з нею. Успішне подолання проблем життєдіяльності дітей з особливими потребами вимагає від оточення дотримання таких основних правил поводження з ними:

- дотримуватися усталеного розпорядку дня та закріплювати за дитиною певні обов'язки;
- завжди позитивно ставитися до дитини, що допоможе сформувати в неї впевненість в собі і своїх можливостях;
- формувати вміння враховувати думки інших людей та відстоювати власні погляди;
- сприяти розширенню кола інтересів дитини;
- надавати дитині можливості діяти самостійно;
- не критикувати свою дитину за присутності сторонніх людей;
- пояснювати причини своїх заборон та вимог до дитини.

Л. Шипіцина вважає [5], що особливого значення в набутті дитиною з особливими потребами життєвого досвіду та формуванню вмінь долати усі труднощі мають її батьки, які повинні володіти такими характеристиками, як:

- будувати свої стосунки з дитиною на очікуванні успіху, що підтримується батьківською вірою в її сили і можливості;
- чітко знати, що дитина не може вирости за відсутності атмосфери заохочення і схвалення;
- мати віру в життя, внутрішній спокій, щоб не тривожити дітей;
- розвивати самостійність дитини і тому зменшувати до мінімуму свою допомогу.

З огляду на це, всебічний розвиток дитини з особливими потребами значною мірою залежить від сімейного благополуччя та участі батьків у її фізичному, інтелектуальному, духовному становленні.

З цього приводу Е. Даніелс зазначає [2], що важливими є надання підтримки сім'ям, які

виховують дітей з особливими потребами із використанням громадських ресурсів. Авторка вважає, що жодна школа самотужки не може повністю задовольнити всі потреби сім'ї дитини з особливостями розвитку. Тому педагоги класів, де навчаються такі діти повинні підтримувати зв'язок з іншими установами, які можуть надати неабияку допомогу у вирішенні багатьох проблем цих родин: з релігійними організаціями, іншими школами, громадськими і професійними групами. Такі колективні зусилля сприяють у наданні родинам дієвої інтегрованої допомоги, а також у конструктивнішому використанні фінансових ресурсів.

При цьому Е. Даніелс наголошує на тому [2], що налагодження ефективних стосунків з сім'ями, які виховують дітей з особливими потребами можливе лише за проявів поваги, некритичного ставлення і співчуття до таких родин, тобто фахівці, педагоги мають позитивно та відкрито ставитися до батьків дітей, незалежно від їхніх людських якостей.

Таким чином, проблеми життєдіяльності дітей з особливими потребами в сучасних умовах розвитку суспільства пов'язані, перш за все, з укоріненням стереотипних уявлень про таких дітей, як «неповноцінних», «нездатних», чому сприяло історичне минуле нашої держави, в якому обговорення проблем інвалідності вважалось непопулярним, непотрібним у суспільстві. Тому, з огляду на невпинне зростання кількості дітей, які мають вади психофізичного розвитку все більшої актуальності набуває розробка досліджень, присвячених з'ясуванню причин, закономірностей розвитку цього явища та вирішенню питань адаптації, повноцінної соціалізації в суспільному житті дітей з особливими потребами. На нашу думку, важливими чинниками становленню цих процесів є інтегроване та інклюзивне навчання, а також усвідомлене, поважне ставлення до дітей з особливими потребами з боку оточуючих. Тільки за таких умов діти з особливими потребами здатні подолати усі життєві проблеми і труднощі та повноцінно самоствердитись у житті.

Перспективами подальших розвідок є дослідження психолого-педагогічних проблем навчально-виховної діяльності з дітьми з особливими потребами.

Список використаної літератури

1. Василькова, Ю. В. Соціальна педагогіка : курс лекцій : [учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений] / Ю. В. Василькова, Т. А. Василькова. – М. : Академия, 2001. – 440 с.
2. Даніелс, Елен Р. Створення інклюзивних класів [Електронний ресурс] : наук.-метод. Збірник / Елен Р. Даніелс, Кей. Стаффорд // Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство. – К. : Контекст, 2000. – Вип. 1(4). – 336 с. – Режим доступу: <http://library.rehab.org.ua/ukrainian/psychodaniels/>

3. Ілляшенко, Т. Причини невстигання молодших школярів: які вони? / Т. Ілляшенко // Початкова школа. – 2007. – № 1. – С. 2-4.

4. Колупаєва, А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи : монографія / А. Колупаєва. – К. : Самміт – Книга, 2009. – 272 с. : іл. – (Серія «Інклюзивна освіта»).

5. Шипицина, Л. М. «Необучаемый» ребенок в семье и обществе. Социализация детей с нарушениями интеллекта / Л. М. Шипицина. – СПб. : «Дидактика Плюс», 2002. – 496 с.

6. <http://ussf.kiev.ua/index.php?go=Inclus&in=view&id=4>